

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

Тернопіль
19-20 жовтня 2018 року

УДК 159.923
ББК 88.4
П 69

Рецензенти:

Кравець В.П., доктор педагогічних наук, професор
Буняк Н.А., доктор психологічних наук, професор

Рекомендовано до друку вченою радою
Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка
(протокол № 2 від 2 жовтня 2018 року)

Психологічні виміри розвитку сучасної освіти України в умовах євроінтеграції, 19-20 жовтня 2018 р.: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 20-річчя кафедри практичної психології / упорядники Г.К. Радчук, З.М. Адамська, І.П. Андрійчук. – Тернопіль, ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2018. – 272 с. – Укр., польсь., англ.

У матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції «Психологічні виміри розвитку сучасної освіти України в умовах євроінтеграції» здійснено психологічний аналіз найбільш актуальних проблем сучасної освіти, проаналізовано аксіологічні вектори її розвитку та психолого-педагогічні засади реформування і визначено проблеми становлення культури життєвого самовизначення сучасної молоді. Матеріали учасників науково-практичної конференції адресуються професійним психологам та широкому колу освітян.

Усі матеріали збірника подаються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

УДК 159.923
ББК 88.4
П 69

© Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ЗМІСТ

АКСІОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Карпенко З. Левчук А.	Аксіопсихологічні засади дидактичного конструювання..	8
	Психологічні засади вирішення конфліктів у розвитку освітньої організації.....	10
Неверенко В.	Аксіологічний аспект становлення професійно-особистісних орієнтацій сучасного педагога.....	12
Свідерська Г.	Ціннісні аспекти реалізації неформальної освіти української молоді.....	15
Шиманська Н.	Проблема становлення професійного аксіогенезу у майбутніх вчителів початкових класів.....	18
Шпак М.	Концептуальні основи розвитку емоційного інтелекту молодших школярів.....	20

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Kikinezhdі O., Shulha I.	To the problem of the formation of a non-discriminatory educational environment in the conditions of the new ukrainian school.....	24
Procházka M.	School pupils' educational problems and finding the solutions by the students-future teachers'.....	26
Vítečková M.	Novice Teachers and their introduction to teaching practice – experiences and current conditions in Czech Republic.....	27
Богерчук С.	Креативність як чинник професійної успішності вчителя початкових класів.....	27
Болтівець С.	Психогігієна навчання у закладах середньої і високої освіти та її апаратурно-психологічний моніторинг.....	30
Василькевич Я.	Школа як соціальний чинник розвитку креативності особистості.....	33
Воронкевич О.	Вплив медіа-середовища на формування агресивної поведінки молодших школярів.....	36
Демедюк Л.	Особливості міжособистісних взаємин у педагогічному колективі сільської малокомплектної школи.....	38
Зінзюк Л.	Психолого-управлінські умови формування згуртованості педагогічного колективу загальноосвітнього навчального закладу.....	41
Зозуля І.	Розвиток креативності дітей у системі сучасної дошкільної освіти.....	43
Комінко Г., Сигіль Н.	Сучасні методичні підходи до викладання економічних предметів у школі.....	46
Космина Н.	Формування сприятливого психологічного мікроклімату в період адаптації до нових умов навчання у новоствореній школі.....	48
Кузняк Ю.	Психологічні особливості управління розвитком	

розвитку ціннісних установок як і соціуму, держави, так і кожної особистості. Визначена тема вимагає подальшого аналізу та розвитку, тому дослідження у цьому напрямку є актуальними.

Використання аксіологічного підходу в підготовці педагогів надасть можливість росту рівня морального і творчого потенціалу, також сприятиме професійному зростанню особистості. Складність втілення зміни у підготовці ціннісно-орієнтованих педагогів полягає у тому, що давно закріплені стереотипи суспільної свідомості суперечать моральним орієнтирам сучасного українського суспільства. Таким чином, інтеграція до цінностей нової епохи в освітньому процесі має бути підкріплена новою системою навчання та підготовки професійних педагогів.

Відтак, прагнення до постійного самовдосконалення, розвиток дивергентного мислення та орієнтація на саморозвиток – складові, на які варто опиратися.

Узагальнюючи зазначимо, що становлення норм та ідеалів особистості педагога, зміни особистісних установок та особистісних смислів і є завданнями, які розкриває аксіологічний підхід. Сучасна вища освіта включає аксіологічні аспекти та спрямована на підготовку студента через розвиток професійних та особистісних якостей, зокрема, орієнтована на розкриття персональних цінностей та професійно-особистісного потенціалу.

Література

1. Гущина Н. А. Аксіологические аспекты отечественного образования как фактор формирования профессионально-ценностных ориентаций будущего учителя : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Н. А. Гущина. – Калуга, 2004. – 188 с.
2. Варенко, Т. К. Аксіологічний підхід та доцільність його реалізації в сучасній системі вищої педагогічної освіти [Електронний ресурс] / Т. К. Варенко. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/4356>
3. Варенко Т. К. Аксіологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів / Т. К. Варенко, Н. О. Ткачова // Наука і освіта. – Одеса: Південно-науковий центр АПН України, 2009. – Спец. вип. № 7. – С. 212-215.
4. Васютинський В. О. Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства / В. О. Васютинський // Проблеми загальної та педагогічної психології: 36. наук, праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2006. – Т. 8. – Вип. 6 – С. 40-45.

Свідерська Галина

м. Тернопіль

ЦІНІСНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Сьогоднішній світ переживає досить значущі зміни, котрі відчуваються кожною людиною і впливають практично на всі сфери нашого життя. Цифрові та біотехнології, розвиток комунікаційних сіток, удосконалення інформаційних технологій – все це дає більше можливостей для розвитку особистості, однак не позбавлене певних ризиків. Не секрет, що зараз, як ніколи, все сильніше збільшується розрив між тими, хто є успішними на ринку праці, хто постійно підтримує і оновлює власні навички і вміння, і тими, хто безнадійно відстає, не встигаючи за вимогами до кваліфікації та професіоналізму, які постійно зростають.

Усі ці зміни можна описати як перехід до суспільства, що ґрунтується на знаннях – інформаційного суспільства, в якому основу економіки складають нематеріальні товари і послуги, і де знання та вміння набувають першорядного значення – зазначається у Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу. У такому соціумі люди є самі відповідальними за власний успіх, вони повинні стати господарями власної долі і активними громадянами. І найкращий спосіб це зробити – освіта довжиною в життя («*lifelong learning*»).

Сучасна людина усвідомлює, що ті знання, які вона отримала в дитинстві та юності, зовсім не гарантують їй успіху на все подальше існування. І навіть періодичне підвищення кваліфікації ще не є остаточним вирішенням проблеми. У Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу вказується, що даний вид освіти розглядає процес навчання як «постійний континуум з колиски до смерті», і його основою служать ті базові навички, котрі людина отримує в молодості. А оскільки ми живемо в інформаційному суспільстві, то зрозуміло, що наші знання і вміння повинні бути переглянуті і розширені. До них також треба додати вміння вчитися і бажання продовжувати своє навчання самостійно. Безперечно, щоб підтримати таке бажання, в людини мають бути відповідні практичні можливості. Тобто особиста мотивація вчитися і наявність різноманітних освітніх ресурсів є ключовими факторами безперервної освіти.

У зв'язку з розширенням самого поняття «освіта» сьогодні виділяють три основних види освітньої діяльності: формальну, неформальну та інформальну. Формальна освіта – це державна система нижчої, середньої і вищої освіти та підвищення кваліфікації фахівців, що має затверджені програми та терміни навчання. Вона відбувається, зазвичай, у спеціально створених умовах (закладах) та контролюється державою. Навчальні заклади цієї системи надають «освітні кваліфікації» – посвідчення, атестати, сертифікати, дипломи, титули, що засвідчують здобуття певного рівня знань, умінь, навичок, підтверджене оцінкою, що присуджується за загальноприйнятими критеріями.

Неформальна освіта – процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку, організований поза межами змісту, форм і методів освітніх установ та державних інституцій. До сфери неформальної

освіти належать індивідуальні заняття під керівництвом тренерів чи репетиторів, тренінги та короткотермінові курси, що переслідують практичні цілі. Неформальна освіта не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, нерідко не обмежується часовими рамками. Заклади чи організації, що займаються неформальною освітою, зазвичай, не присуджують кваліфікацій і не провадять формального оцінювання навчальних досягнень учасників. У цьому секторі найчастіше застосовуються інноваційні підходи, апробуються новаторські методики та технології навчання.

У свою чергу, інформальна освіта – неорганізований, не завжди усвідомлений та цілеспрямований процес, що триває протягом усього життя людини. Фактично – це здобуття необхідних знань, умінь, навичок у формі життєвого досвіду. Це наша індивідуальна пізнавальна діяльність [1].

Розвиток людини як суб'єкта соціальної творчості, як особистості, котра володіє високим рівнем інтелектуальної активності, вимагає враховувати і розраховувати не тільки на формальну освіту, а й зробити інші види освіти – неформальну та інформальну – рівноправними учасницями процесу навчання.

Європа займається розвитком неформальної освіти уже десятиліття. Навіть більше того – у розвинених країнах, де класична освіта функціонує стабільно і успішно, основний акцент з боку держави робиться саме на підтримку неформальної освіти. Саме вона допомагає сучасній людині швидко вдосконалювати професійні навички та отримувати нові знання.

Першу згадку про «неформальну освіту» датують ще 1968 роком, коли це поняття було вжито в книзі американського педагога й економіста Філіпа Кумбса під назвою «Світова освітня криза: системний підхід». В Європі перші формати неформальної освіти в їх сьогоденішньому розумінні з'явилися у Швеції. Проблеми із розумінням важливості та ефективності неформального навчання призвели до декларування у 1996 році теми «освіти впродовж всього життя» на рівні Організації Безпеки і Співпраці в Європі (ОБСЄ).

Важливість та необхідність впровадження неформальної освіти в сучасній Україні підтверджується виділеними Л. Олівером ціннісними засадами, що забезпечують її ефективність: рівність і демократія; діалогічність; доброзичливість; активність життєвої і громадянської позиції; особиста відповідальність; взаємодопомога як передумова досягнення спільних цілей; свобода вибору; відсутність нав'язування певних думок та способів діяльності.

Н.П. Павлик у статті «Неформальна освіта» виділяє ціннісні засади реалізації неформальної освіти молоді:

1. Децентралізація освітніх і виховних впливів на молодих людей внаслідок відсутності державного менеджменту і автономності центрів неформальної освіти.

2. Свідомість організації навчально-виховних впливів як цілеспрямоване формування критичного й альтернативного мислення молоді.

3. Особиста відповідальність учасників неформальної освіти за її організацію, зміст і результати; формування відповідальності молоді за власні рішення і вчинки як провідна ціль неформальної освіти.

4. Свобода мислення, волевиявлення, спілкування, поведінки, саморепрезентації як основа неформальної освіти, спрямованої на добровільність освітніх впливів і врахування індивідуальних особливостей молоді.

5. Практичність змісту неформальної освіти як можливість задоволення першочергових потреб особистості.

6. Активність як відповідь на відсутність суб'єкт-об'єктної взаємодії вчителів і учнів у неформальному освітньому просторі; можливість вільно обирати зміст та форми навчання залежно від власних потреб.

7. Рівність учасників неформальної освіти як першооснова її організації; врахування різних інтересів і точок зору.

8. Добровільність участі молодих людей у процесах неформальної освіти внаслідок вибору її форм, змісту та цілей самою молоддю.

Аксіологічними аспектами реалізації неформальної освіти в Україні можуть бути також ті засади, на яких вона ґрунтується: навчання в дії, навчання взаємодіяти між собою, навчання вчитися.

«Вчитися через дію» – отримання різних вмінь під час практичної діяльності. Цей принцип реалізується на практиці через велику кількість вправ та обов'язкове опрацювання теоретичного матеріалу на практичному ґрунті (наприклад, через роботу в малих групах чи в рольових іграх).

«Вчитися взаємодіяти» – цей принцип передбачає навчання роботі в команді та спонукає до співпраці з оточенням. Як відомо, люди найбільш ефективно навчаються у групах та один від одного, а застосування роботи в малих групах на будь-якому тренінгу дає великий простір для горизонтального навчання всередині групи.

«Вчитися вчитись» – отримання навичок пошуку та обробки інформації, а також вмінь аналізувати власний досвід та отримувати з нього живі знання.

Як бачимо, освіта більше не може обмежуватися кількома роками чи навіть десятиліттями на початку життя людини, оскільки безперервне оновлення інформації вимагає постійного самовдосконалення та навчання для досягнення життєвого успіху. Сьогодні, коли установи освіти втратили свою монополію у поширенні інформації, зростає значення неформального навчання. Сучасні умови життя вимагають, щоб процес навчання ставав все більш динамічним, а сама освіта була доступна і при цьому відповідала потребам різних категорій населення.

Відтак, на думку Е. І. Гусейнової та Ю. М. Лук'янової, розширення застосування неформальної освіти може бути ціннісним: для суспільства в цілому (сприяння демократизації, розвитку громадянськості, активності та лідерства; вирішення проблеми дозвілля молоді та осіб похилого віку); для формальної освіти (можливість гнучко та швидко реагувати на потреби ринку праці та послуг, задовольняючи вимоги учнів, робітників та роботодавців і доповнюючи освітні пропозиції; зростання мотивації учасників навчально-виховного процесу, їх особистісної зацікавленості); для учасників (можливість самовдосконалення та виховання самооцінки; розвиток громадянських навичок;

виховання почуття причетності, солідарності; оптимальне поєднання свободи і відповідальності; можливість самостійного вибору часу, місця і тривалості навчання).

Література

1. Гусейнова Е. І. Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти [Електронний ресурс] / Е. І. Гусейнова, Ю. М. Лук'янова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/4_106261.doc.htm

Шиманська Наталія

Науковий керівник: Радчук Г.К.

м. Тернопіль

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО АКСІОГЕНЕЗУ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Процес розбудови української держави вимагає докорінної зміни багатьох ланок суспільного життя, серед яких важливе місце належить системі освіти. Орієнтація сучасної педагогічної освіти на виховання професіоналів потребує не тільки ретельної фахової підготовки студентської молоді, але й широкого світогляду, професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських та професійних цінностей, що закладається у стратегію і тактику модернізації суспільного життя. У зв'язку з цим виникає проблема в організації освітньо-професійної підготовки студентів, що забезпечувала б цілеспрямоване формування необхідного рівня професійних цінностей майбутнього фахівця, професійного аксіогенезу загалом.

У психологічній науці утвердилось уявлення про аксіогенез як закономірний процес розвитку ціннісно-сислової сфери особистості в онтогенезі (О. Асмолов, О. Бондаренко, М. Боришевський, З. Карпенко, Д. Леонтєв, С. Максименко, Г. Радчук, М. Савчин, В. Слободчиков, В. Татенко, Т. Титаренко, Ю. Швалб, Т. Яценко та ін.). Важливим джерелом з проблеми професійного аксіогенезу майбутніх фахівців початкової освіти є праці науковців, які розв'язують загальнонаукові вдосконалення освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців (К. Авраменко, В. Бондар, Н. Воскресенська, Н. Кічук, А. Коломієць, О. Кравчук, О. Матвієнко, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа, І. Шапошнікова та ін.). Певну увагу формуванню ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя початкової школи приділяють Н. Бібік, І. Галян, В. Денисенко, С. Єрмакова, Д. Пащенко, О. Савченко, Л. Хомич, М. Чаїнська та ін.

Здійснений нами теоретичний аналіз наукової літератури дозволяє визначати професійний аксіогенез як індивідуальний, послідовний, неперервний, закономірний процес розвитку професійних ціннісних орієнтацій особистості, що детермінований специфікою професійної діяльності.

В умовах сучасної освітньої парадигми, як доводять вчені С. Бадюл, Ж. Вірна, В. Дуб, С. Єрмакова, Г. Радчук та ін., формування цілісної

особистості фахівця необхідно посилити увагу до формування цінностей професійної діяльності, під якими А. Ярошенко розуміє особливості, які дозволяють учителю задовольняти свої матеріальні й духовні потреби і служити орієнтиром для його соціальної та професійної активності, спрямованої на досягнення суспільно значущих гуманістичних цілей [2].

Як стверджує Н. Антонова, професійна підготовка майбутнього фахівця повинна бути спрямована не тільки на засвоєння ним знань, умінь, навичок і форм поведінки, але й на формування певної структури професійно-педагогічних цінностей. При цьому важливим є процес навчання, під час якого майбутні фахівці вчать ся оволодівати системним баченням педагогічної діяльності, сприймати педагогічні події як компоненти єдиної системної діяльності [1].

Результатом підготовки має бути чітке усвідомлення майбутнього педагога сутності своєї професії як діяльності, спрямованої на цілісний розвиток особистості кожного учня. Зміна ціннісних орієнтацій освіти викликає зростання потреб суспільства в мислячих, думаючих, творчих педагогах.

Необхідність гуманних відносин між вчителем і учнями, в основі яких лежить повага до особистості школяра і разом з тим максимальна вимогливість до нього, також виступають одним з найважливіших показників ціннісного ставлення вчителя до професійної діяльності. Цей принцип взаємодії педагога і вихованця історично утвердився, довів свою доцільність і необхідність у теорії і практиці виховання. Саме гуманізм, безмежна любов до дітей були основним професійним кредо і секретом успішної професійної діяльності таких великих педагогів, як Я. Корчак, В. Сухомлинський, А. Макаренко, Ш. Амонашвілі та багатьох інших.

Таким чином, слід виділити основні цінності професійної діяльності вчителя, такі, як ціннісне ставлення до своєї професійної діяльності, ціннісне ставлення до особистості дитини як унікальної індивідуальності, суб'єкта діяльності, спілкування і міжособистісних відносин, орієнтація на формування повноти людської особистості, його суб'єктності й активності тощо [3].

Наявність професійних цінностей забезпечує сумлінне ставлення до майбутньої професійної діяльності, спонукає людину до пошуку творчості, удосконалює у свідомості студента умовну модель майбутньої фахової діяльності, яка служитиме орієнтиром у професійному саморозвитку. У зв'язку з цим, сьогодні важливо у процесі розвитку професійного аксіогенезу майбутніх учителів початкових класів не стільки накопичення певного змісту навчального матеріалу з різних галузей знань, а створення умов для перетворення їх свідомості, світогляду, оволодіння ними новими способами діяльності, вибудовування гуманістичної системи ціннісних орієнтацій.

Отже, специфіка професії вчителя вимагає розвиненості гуманістичної спрямованості системи ціннісних орієнтацій, що забезпечує успішну аксіологічну діяльність, формування світоглядних позицій та визначення особистісного смислу педагогічної діяльності, а тому метою навчально-виховного процесу в педагогічному навчальному закладі має бути формування професійно-значущих утворень особистісної структури і, перш за все, ціннісних